

УДК 821.161.2-Шевченко

ББК 83.3 (4 Укр)1

ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ДОЛІ ОЛЬГИ ДУЧИМІНСЬКОЇ

І. В. Кісіль¹, В. М. Пахомов²¹м. Торонто, Канада²Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
м. Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 13; тел. +380 (342) 50-17-87

У статті простежено вплив Тараса Шевченка на творчість письменниці Ольги Дучимінської.

Ключові слова: Тарас Шевченко, вплив, мотиви, трансформація, творчість, Ольга Дучимінська.

Ольга Дучимінська, отримавши ще з дитячих років від знайомства з І. Франком імпульс до творчості і громадської діяльності, а від приятелювання з Н. Кобринською і О. Кобилянською – ідеї фемінізму, все своє життя присвятила найголовнішим для неї цінностям – принципам християнської моралі, а також Матері-Україні і Жінці-Матері.

Вона приятелювала з представниками «Молодої Музи» – П. Карманським, Б. Лепким, В. Пачовським, М. Яцковим, М. Рудницьким. Її художній світ формували, крім вище названих імен, Платон, Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Лев Толстой, Генрік Ібсен, Фрідріх Ніцше, Август Юхан Стріндберг, Андрій Чайковський, Володимир Мясляк, Стефан Жеромський, Агатангел Кримський, Леся Українка.

Великий Шевченко, отой і донині ніким до кінця не осягнений пророк і “незбагнений апостол” [12], нелегко йшов до юної Ольги Решетилівич (дівоче прізвище Ольги Дучимінської), нелегко, бо його завжди забороняли, за читання його творів арештовували, переслідували. А Ольга до того ж, як сама писала, «вийшла з кацапсько-польського дому» [5, с. 164], де переважала польська мова. Та вже тоді вона «мала сентимент до усього народного, цебто Українського» [5, с. 164]. Пізніше письменниця згадувала: «Шевченка я читала (щоби ніхто в хаті не бачив) не раз при місяці і ховала під сінник» [5, с. 164]. Але Т. Шевченко все-таки прийшов у молоду душу, і вже на перші зароблені гроші молодда вчителька Ольга Решетилівич «купила дві прекрасно розмальовані великі свічки до церкви перед престіл Матері Божої і «Кобзар» в гарній синій оправі зі золотими буквами і записалася перший раз до «Провсвіти» [5, с. 164]. Це було в 1902 році, Ользі йшов двадцятий рік.

У 1911 році Дучимінська під псевдонімом Ірма Остапівна видала невелику збірку з 15 поезій під назвою «Китиця забудків» [11]. У той час на молоду поетесу значний вплив мали члени угруповання «Молода Муза». В. Качкан помітив і вплив інших письменників на молоду поете-

су Ірму Остапівну, яка «своєю стилістикою дещо нагадує поезії раннього Т. Шевченка, П. Грабовського, Ю. Федьковича, С. Ворбкевича» [8, с. 226].

Можемо додати, що навіть внутрішня ритміка, музика окремих ліричних віршів О. Дучимінської співзвучна з поезіями Т. Шевченка. Зокрема, її поезії «Люблю», «Він грав на струнах її серця» [11, с. 9, 15] можна заспівати на мотив Шевченкового «Реве та стогне Дніпр широкий».

О. Дучимінська була добре ознайоmlена з творчістю Кобзаря, знала чимало його поезій напам'ять. Про це є свідчення у газеті «Жіноча доля» (1929. – № 16. – С. 6), де повідомлялося що «п. О. Дучимінська відчитала артистично частину поеми Т. Шевченка «Марія».

О. Дучимінська вітала рецензією вихід книжки Володислава Коваленка «Інценізація вибраних творів Тараса Шевченка». У рецензії вона писала, що ця книжка «є неоціненною помічкою в улаштуванні Шевченківських свят» (Жіноча доля. – 1936. – № 7-8. – С. 23).

Образ Святої Марії, як і в Т. Шевченка, зустрічаємо у багатьох творах О. Дучимінської. Зокрема, вже сама назва легенди «Христос родився!» (1933) [7] підказує зміст твору: Діва Марія стала матір'ю Бога-Дитини.

У «Великодній легенді» (1931) йдеться про те, як Христос вмирав на хресті за людей, які розіп'яли його, про біль його Матері, яка «дала Єдиного Сина на смерть, за велику визвольну ідею» [5, с. 9].

У легенді «Підгірська Мадонна» (1936) [4] йдеться про Матір Божу як заступницю грішного люду перед Богом, про творіння Нею різних чудес, про Її чудотворний образ. В іншому випадку О. Дучимінська рядки з Шевченкової поеми «Марія»:

*На руки козеня взяла
І веселенькая пішла
На хутір бондарів убогий
А йдучи, козеня небога,
Ніби дитину на руках
Хитала, бавила, гойдала
І цілувала [13, с. 462].*

трансформувала у своєму оповіданні «Зашуміли крила» в картини, де головна героїня Катерина, прагнучи материнства, ніжно гладила бичка по головці і заздрила корові Лисані, яка мала кого любити; тулила до лица курчаток і качечок, цілувала і носила їх за пазухою, пильнувала, годувала [5, с. 97].

Багатьом відомі слова Кобзаря:

*У нашім раї на земля
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим [13, с. 404].*

Однак це лише частина твору, яка має продовження:

*Буває, іноді дивлюся
Дивуюсь дивом, і печаль
Охватить душу, стане жаль
Мені її, і зажурюся
І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї Матері Святої,
Що в мир наш Бога принесла... [13, с. 404].*

У цій же поезії прекрасні рядки:

*Слово мама Великеє
Найкращеє слово! [13, с. 406].*

А буквально перед тим про Матір:

Великомученице? [12, с. 404].

У численних творах Т. Шевченка жінка – безталанна.

Більшість творів О. Дучимінської, особливо прозових, а також її статті присвячені жінці. Письменниця навіть формувала цикл прозових творів під назвою «Жіноче царство». До жінки-матері в О. Дучимінської особливе почуття. Прикладом може бути оповідання «Одурена» (1928), в якому у фінальній сцені твору безіменна героїня стоїть задумана на високім мості над річкою з вузликом і маленькою дитиною на руках: «*Чи не прийдеться ночувати у цих холодних хвилях?!*» [5, с. 60]. Сюжет не новий, а особливо вражаюче відтворений у «Катерині» та інших творах Т. Шевченка. О. Дучимінська, як і Кобзар, стає на захист жіноцтва: «*Світе красний, широкий! В тобі є захист для усіх... Ти в своїм лоні скриваєш усіх і вся... Просторий світе, чом в тобі нема де дітися «упавшій» жінці, матері людства? І чим вона упавша – своїм безталанням?... Своїм терпінням?... Чому ж одних терпіння ушляхетнюють і підносять, тебе, жінку, спихають в доли і кажуть, що ти «упала»? «Правила людської злости!» [5, с. 59].*

О. Дучимінська, як і Т. Шевченко, постійно возвеличує жінку. Афоризм з оповідання «Одурена»: «*О, жінко! Благословенна весталко роду людського, жрекиня негасального вогню продовження існування. Благословенна і недооціненна в роді людським*» [5, с. 58] – мотив усієї «жіночої теми» у спадщині О. Дучимінської.

В оповіданні «Про ранніх росах» (1935) є така картина: «*3 лахміть наставилась дрібна ручка, і щось запицало. На колісці сперто серп. Жінка відслонює голову дитини – і серп творить ореол... Ніби пророцтво ореолу твердого життя для маленької людини, що копирсається в лахмітті і кричить» [5, с. 83]. А жінка пояснила: “*А їй усього п’ятнайцять неділь. Ношу зі собов у поле чужий вівсик жати*” [5, с. 84]. Як це нагадує Шевченкове «На панщині пшеницю жала» [12, с. 451].*

Мабуть, що не без впливу Т. Шевченка писала О. Дучимінська статтю «Мати» (1928) [3], яка дала поштовх для публікацій інших авто-

рів на цю тему, до появи Звернення «В справі “Для Української Матері» (Жіноча доля – 1928. – №6), до офіційного його відзначення з 1929 р. як Свята Матері в Галичині. До цієї теми О. Дучимінська зверталася у багатьох інших публікаціях, зокрема і в статтях «Значіння «Свята Матері» [2], «Матерям у день їхнього свята» [1]. Всі ці матеріали об'єднує показ величчя матері як першооснови всього сушого, як продовжувачки і берегині роду, як головного начала у відбудові із занепаду будь-якого народу, як вихователя будівників майбутнього України.

Подібні погляди у Т. Шевченка і О. Дучимінської на призначення поезії і поета.

Шевченкові рядки:

*Ну, що б здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!.. Знать од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть між люди! [12, с. 340]*

О. Дучимінська немов підтвердила у легенді «Христос і поет» (1926), зазначивши, що Христос настановив поетів “своїми заступниками на Землі” [5, с. 9].

Поетесі, як і Т. Шевченкові, довелося бути ув'язненою за межами рідної землі, відчутти тягар несправедливих звинувачень, принижень, заборони писати. На невільницькій поезії О. Дучимінської також позначений вплив Кобзаря.

Наприклад, в О. Дучимінської є прекрасна за внутрішньою формою, мелодійністю поезія “Перекотиполе” (1950):

*Я не родилась квіткою –
ні м'ятою, ні рутою,
росла я долею забутою
Мене колисало тяжке горе...
бо я зелом родилась –
перекотиполем [6, с. 54].*

Поетеса закінчує свою поезію так:

*Іду дальше в життя
з своїм горем, бо вірте, друзі,
дуже тяжко жити
перекотиполем [6, с. 54].*

Мабуть, її “доброжищливіці” у чомусь звинувачували, якщо вона «погодилася» на таку власну характеристику. Однак ми зараз розглядаємо поезію О. Дучимінської за усталеним у нас негативним поглядом на слово «перекотиполе», що не цілком правильно. Слово «перекотиполе» означає назву степової чи пустельної рослини, яка після досягання плодів обламується біля основи і перекочується на далекі відстані, розсіваючи своє насіння. І зовсім не з негативною ознакою подає це слово

Т. Шевченко, пишучи, що «по долині, по роздоллі із степу перекотиполе [...] біжить» [13, с. 413].

Переносно слово “перекотиполе” означає тих, хто постійно переходять, переїзять на місце або немає визначеного місця у житті. Справді, доля О. Дучимінської подібна.

Поезія О. Дучимінської «Мій заповіт» датується 6-7 січня 1953 року, тобто Різдвом. Поезія багатопланова, широко інформаційна, динамічна, лірична, але подекуди декларативна. Починається вірш філософією минулості всього:

*І гаснуть дні, і бліднуть ночі,
і час стрілою мчить вдаль,
поволі гаснуть мої очі,
але не бліднуть біль і жаль* [6, с. 68].

Вочевидь, що ця ж філософія у Шевченковому вислові:

І день іде, і ніч іде [13, с. 493],

написаному поетом 5 листопада 1860 року, за чотири місяці до його кінчини.

«Мій заповіт» О. Дучимінської – це справді її заповіт (тестамент) у поетичній формі, з проханням не складати руки на грудях, рідною землею (яку береже в скриньці в «каптьорці») посипати зболілу грудь, покласти терновий вінок у ноги, поховати на роздоріжжі:

*І поховайте на роздоріжжю,
хай люди топчуть по мені,
так, як моє життя стоптали
свої найближчі, не чужі... [6, с. 68].*

І підсвідомо згадуються Шевченкові рядки, написані ним теж на чужині, на Косаралі:

*Не так тії вороги,
Як добрії люди –
І окрадуть жалуючи,
Плачучи осудять,
І попросять тебе в хату,
І будуть вітати,
І питать тебе про тебе,
Щоб потім сміятись,
Щоб з тебе сміятись,
Щоб тебе добити ...
Без ворогів можна в світі
Де-небудь прожити.
А ці добрії люди
Найдуть тебе всюди,
І на тім світі, добряче
Тебе не забудуть [13, с. 368].*

Тонально також подібні Шевченкові рядки, написані ним у 1848 році на Косаралі:

*Мов за подушне, оступили
Оце мене на чужині
Нудьга і осінь [13, с. 341]*

і Дучимінської, створені в сибірських таборах у 1956 році:

*І холод, і смуток, і пустку осінню
Кождий в'язень носить у своїй душі [6, с. 77].*

При бажанні можна знайти ще чимало прикладів впливу Тараса Шевченка на творчість Ольги Дучимінської. Чи наслідувала Ольга Дучимінська Великого Тараса. Без сумніву! Бо хто не хотів хоч наблизитися до «творчого цеху» Кобзаря? Однак в Ольги Дучимінської не механічне запозичення тем, мотивів, образів, ритміки, взагалі стилю Тараса Шевченка. О. Дучимінську і Т. Шевченка у їх творчості об'єднують цілі суцвіття любові: до матері, до дитини, до рідного народу, до України.

У двох письменників подібна тематика: туга за Україною, роздуми про гірку долю і її фатальність, марноту тюремних днів, самотність, несправедливість, тяжке життя ув'язнених, велич людини, віра у майбутнє. Є у них поезії про швидкоплинність і незворотність людського життя. Є і вірші, у яких йдеться про героїчне минуле, про велич людини, про незвичайність і вічну молодість людської душі, про безкорисливу материнську любов, про силу слова, про призначення поета.

Твори О. Дучимінської, як і в Шевченка, ліро-епічні.

Спорідненість, схожість образів в обох письменників – свідчення не лише їх запозичення Дучимінською у Шевченка, але, можливо, подібного сприйняття світу митцями. І нічого дивного у цьому нема, адже джерелом їх творів була одна земля – Україна, у більшості випадків подібне життя, народна творчість, біблійні оповіді і християнська мораль.

Поетесі теж довелося бути в ув'язненні за межами рідної землі, відчутти тягар несправедливого звинувачення, коли не було умов для творчості, була просто боротьба за виживання.

Водночас Т. Шевченко й О. Дучимінська різні.

Поезія Т. Шевченка, політична, громадянська. В О. Дучимінської – політично не заангажована. Є в поетки вірші, пройняті радістю повернення на рідну землю (що не судилося Шевченкові), настроєм величного воскресіння природи й України, оспівування пір року.

Шевченко – революціонер (за словами самої О. Дучимінської), бо у нього присутній заклик – «кайдани порвіте». В О. Дучимінської, можливо, як у жінки, більше лояльності, милосердя, навіть до ворогів, звучить у тюремній поезії «Я хотіла б ...» (1951):

*Я хотіла б дочекати,
щоб розпались тюрми крати,
щоби мури розвалились,
тяжкі двері відчинились,*

*щоб тюрми порожні стали,
слідчі в'язнів обнімали,
щоб усе усі бажали
для Вітчизни добра й слави
і щоб тут, де тюрми мури,
став дім правди і культури!* [6, с. 55]

Б. Лепкий у розвідці «Про життя і твори Тараса Шевченка» (1919) писав: «Але ж нічого в житті не приходило Шевченкові легко. Доля була йому не матір'ю, а мачухою» [9, с. 154]. Невідомо, чи О. Дучимінська знала цю розвідку Б. Лепкого (можливо знала, бо з ним приятелювала), все ж у новелі «Співачка», присвяченій О. Кобилянській, вона написала подібне, але ширше, образніше, бо може краще відчувала саме жіночу натуру: «*Так доля позаздрила їй чару-пісні, позаздрила талану. Вона стала їй мачухою й присудила їй вічну самоту*» [5, с. 14]. Воістину, долі у всіх митців подібні.

Література

1. Дучимінська О. Матерям у день їхнього свята / О. Дучимінська // Жіноча доля. – 1934. – № 10 – С. 3.
2. Дучимінська О. Значіння “Свята матері” / О. Дучимінська // Жіноча доля – 1930. – № 19. – С. 3.
3. Дучимінська О. Мати / О. Дучимінська // Жіноча доля. – 1928. – №11. – С. 3.
4. Дучимінська О. Підгірська Мадонна / О. Дучимінська // Мета. – 1936. – 12 квіт. – С. 8-9.
5. Дучимінська О. Сумний Христос: (Повісті, оповідання) / О. Дучимінська; Упоряд. та авт. післямови Р. Д. Горак; Худож. оформл. Б. Р. Пікулицького. – Львів: Каменяр, 1992. – 238 с.
6. Дучимінська О. Чую... молитву Землі: Поезії / О. Дучимінська; Упоряд. й авт. вступ. ст. та прим. В. Пахомов. – Івано-Франківськ: Галичина, 1996. – 117 с.
7. Дучимінська О. Христос родився / О. Дучимінська // Жіноча доля. – 1933. – № 1. – С. 3-4.
8. Качкан В. По кременистій дорозі з терновим вінком (Голгофа Ольги Дучимінської) // В. Качкан // Хай святиться ім'я твоє: Студії з історії української літератури XIX–XX ст. Книга друга. – Коломия: Вік, 1996. – С. 221-247.
9. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка / Б. Лепкий. – К.: Україна, 1994. – 173 с.
10. Листи О. Дучимінської до В.Полека. – Зберігаються у приватному зібранні В. Полека (м. Івано-Франківськ).
11. Остапівна Ірма. Кितिця незабудків: (Поезії). / Ірма Остапівна. – Чернівці: Накладом товариства український студентів “Січ”, 1911. – 23 с.

12. Пахаренко В. Незбагнений апостол (Нарис світобачення Шевченка) / В. Пахаренко // Неопалима купина. – 1994. – № 1; 1995. – № 1-2, № 3-4; № 5-6.
13. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко; Вступ. стаття О.Гончара; Іл. худож. І. Куткіна. – К.: Дніпро, 1986. – 549 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 21.12.2013 р.

*Рекомендовано до друку докт. філол. наук, професором Хоробом С.І.,
докт. філол. наук, професором Дербеньовою Л. В.*

TARAS SHEVCHENKO IS IN FATE OF OLGA DUCHYMINSKA

I. V. Kisil¹, V. M. Pakhomov²

¹*Toronto, Canada*

²*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
Ivano-Frankivsk, Korol Danylo Street, 13; phone +380 (342) 50-17-87*

The influence of Taras Shevchenko on the works of author Olha Duchyminska is retraced in the article.

Key words: *Taras Shevchenko, influence, reasons, transformation, works, Olha Duchyminska.*